

Reflexe – problematičnost její účinnosti

Reflexe může být zcela mimořádně účinnou metodou kritického myšlení, ale v některých situacích a kontextech může být její účinnost (přesně určité její účinky) přímo kontraproduktivní. Je to dokladem toho, že reflexe není jediným ani nejvlastnějším úkolem či posláním vědomí a myšlení, nýbrž že to je pro vědomí a pro myšlení jen jedna z cest, nikoli jediná. K vynálezu „reflexe“ mohlo a nemuselo dojít, z hlediska samého myšlení je reflexe věcí kontingentní. Ovšem jak jednou k reflexi resp. k reflexím došlo, staly se – aspoň pro některé lidi – něčím tak nakažlivým, tak atraktivním až nutkavým, že už takřka není cesty zpět. Zároveň však je třeba nejen připustit (a to i v případě člověka), že může mít velkou váhu a dobrou perspektivu i myšlení, které se nejen bez reflexí obejde, ale dokonce se jich musí nějak vyvarovat, protože jsou pro daný účel a cíl čímsi rušivým. Takové případy je ovšem zapotřebí vždycky důkladně přezkoumávat, protože se této okolnosti či možnosti mohou chopit někteří lidé či některé lidské aktivity jako záminky, aby nemusely svou smysluplnost vůbec prokazovat. Připustíme-li možnost, že v některých případech může reflexe na některé lidské výkony (eventuelně přímo na člověka) působit rušivě, může být úsilí o nějaké redukování reflektivní činnosti – snad třeba jen výjimečně – zdůvodňováno a snad i akceptováno, nicméně je nezbytné se takovými jednotlivými případy důkladněji zabývat a nezůstávat jen u všeobecné deklarace. Zejména však nelze oslabení nebo redukování reflexe generálně pardonovat (to nikdy) nebo dokonce – to už vůbec ne – doporučovat a posilovat. Rozhodně je třeba odmítnout takové pojetí, jako by reflektující myšlení bylo nějakým vývojovým omylem (jak naznačuje třeba Bergson) a jako by cesta „instinktů“ byla perspektivnější. Souvisí to s „životním názorem“, jak jej známe už od starých Řeků, že je lépe neznat budoucnost, nevědět, co nás čeká (to je ovšem vždy také záležitost aktuální přítomnosti!), eventuelně s cynickým pohledem, že je lépe, když ti druzí nevědí, co je čeká, když je posíláme něco dělat nebo vůbec je manipulujeme.

(Písek, 080914-4.)